

Inspectierapport

Instandhouding rijksmonumenten
Gemeente Weesp

Erfgoedinspectie

Augustus 2008

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Kenschets gemeente Weesp	9
2.1	Kenschets	9
2.2	Kengetallen	9
2.3	Actoren	11
3	Bevindingen en aanbevelingen	13
3.1	Domein resultaten	13
3.2	Domein effectiviteit	14
3.3	Domein waarborg	20
4	Samenvatting	25
	Bijlage 1: Geraadpleegde documenten	29
	Bijlage 2: Waarderingskader	31
	Domein resultaten	36
	Domein effectiviteit	37
	Domein waarborg	39
	Bijlage 3: Afkortingen	41
	Colofon	43

Dit rapport gaat over de inspectie die de Erfgoedinspectie heeft uitgevoerd naar de stand van zaken in de monumentenzorg in de gemeente Weesp.

De inspectiebezoeken vonden plaats op 17, 21 en 22 april 2008.

Gemeentelijke inspectie

De Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de Monumentenwet 1988, waar het gaat om rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Daartoe verricht zij verschillende soorten inspecties met als doel te rapporteren over de kwaliteit van de monumentenzorg.

Een van de soorten inspecties is de zogenoemde gemeentelijke inspectie. Een dergelijke inspectie bestaat uit een analyse van vooraf te bestuderen documenten en een inspectiebezoek aan de gemeente, waarbij gesprekken met verschillende actoren plaatsvinden en enkele recent gerestaureerde monumenten of bouwprojecten in beschermde gezichten worden bezocht. Een inspectie wordt afgerond met een rapportage aan het gemeentebestuur, die ook zal worden gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

In deze gemeentelijke inspectie ligt de focus op het hoofdstuk 'instandhouding'; daarvoor is de gemeente de belangrijkste geïnspecteerde. De gemeente heeft immers ingevolge de Monumentenwet 1988 de eerstelijns taken en bevoegdheden op het gebied van de instandhouding van rijksmonumenten. Naast het gemeentebestuur en haar medewerkers spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de lokale monumentencommissie, met de regioconsulenten van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet alleen geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar vooral als entiteit, als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn.

Waarderingskader

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van monumenten, heeft de Erfgoedinspectie een waarderingskader ontwikkeld. Dit is gebeurd in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep¹.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt. In de waarderingskaders heeft de Erfgoedinspectie kwaliteitskenmerken opgenomen die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

¹ Deze klankbordgroep is samengesteld uit deskundigen vanuit de Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCW, de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Federatie Grote Monumentengemeenten, het overleg van Provinciale Steunpunten Monumentenzorg en de Stichting Erfgoed Nederland.

Het waarderingskader bevat drie domeinen waaronder 17 kwaliteitskenmerken zijn samengebracht.

Uitgangspunt bij het waarderingskader is toetsing op de naleving van de Monumentenwet 1988 in de ruimste zin van het woord. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten' (er is een weloverwogen samengesteld bestand aan monumenten die zorgvuldig in stand worden gehouden), 'effectiviteit' (het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig) en 'waarborg' (de zorg voor de monumenten is verzekerd). Het waarderingskader is bijgevoegd als bijlage bij dit rapport.

Opzet van de inspectie

De opzet van de inspectie is als volgt:

1. Als eerste actie vindt een analyse van beleidsdocumenten plaats die vooraf, op verzoek van de Erfgoedinspectie, door de betreffende gemeente zijn toegestuurd;
2. Vervolgens wordt een selectie gemaakt van maximaal zes recente restauratieprojecten in de gemeente, waarvan specifieke vooraf toegestuurde documenten worden bestudeerd;
3. In de gemeente worden gesprekken gevoerd met diverse betrokkenen om een zo compleet mogelijk beeld van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse te verkrijgen. Het betreft gesprekken met de portefeuillehouder en de beleidsambtenaar voor monumentenzorg, andere ambtenaren betrokken bij monumentenzorg, de monumentencommissie, de regioconsulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, de consulent van de provincie (indien van toepassing) en vertegenwoordigingen van historische groeperingen;
4. De onder stap 2 genoemde restauratieprojecten worden ter plaatse bezocht als een 'reality check' en er wordt gesproken met de betrokken eigenaren en hun architecten en/of aannemers. Hierbij is het nadrukkelijk niet de bedoeling aanbevelingen te doen voor deze afzonderlijke objecten; ze worden gebruikt als check hoe restauratieprojecten verlopen in de gemeente en wat er eventueel kan worden verbeterd in de toekomst;
5. Alle verzamelde gegevens worden verwerkt en gewaardeerd.

Het inspectieonderzoek leidt vervolgens tot dit rapport, dat eerst in conceptvorm naar de gemeente is gestuurd ter bespreking en verifiëring van feitelijke gegevens. Na verwerking van eventueel commentaar stelt de Erfgoedinspectie het definitieve rapport op. Het gemeentebestuur krijgt hiermee een overzicht van de kwaliteit van de monumentenzorg in haar gemeente, gemeten naar het moment. Het rapport kan gebruikt worden om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een kwalitatief zo goed mogelijk monumentenbeleid te voeren.

Leeswijzer

Het document is als volgt opgebouwd: hoofdstuk 2 gaat in op het profiel van de gemeente, inclusief een beschrijving van de actoren die in die gemeente werkzaam zijn. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen met betrekking tot beleid en uitvoering uitgewerkt per domein. Per onderdeel worden waar mogelijk aanbevelingen ter verbetering gedaan. Deze aanbevelingen zijn gericht aan de gemeente, omdat daar de mogelijkheden en de bevoegdheden liggen om de verbeterpunten uit te voeren en/of te coördineren. Alleen onder de paragraaf *Advisering* zijn de aanbevelingen niet aan de gemeente maar aan het betreffende adviesorgaan gericht.

Tenslotte worden in hoofdstuk 4 de bevindingen en de aanbevelingen samengevat.

Het document wordt afgerond met een drietal bijlagen: een overzicht van geraadpleegde documenten, het Waarderingskader (met toelichting) dat gehanteerd is bij de inspectie, en een lijst met gebruikte afkortingen.

In dit hoofdstuk wordt de situatie in de gemeente Weesp beschreven voor zover deze van toepassing is op de monumentenzorg. Naast een korte ruimtelijk-historische beschrijving van het grondgebied van de gemeente wordt in kengetallen en in een opsomming van actoren een beeld gevormd van de belangrijkste randvoorwaarden voor de monumentenzorg in Weesp.

2.1 Kenschets

Al voor onze jaartelling werd het grondgebied van Weesp bewoond. De naam Wispe of Wesopa duikt voor het eerst op rond 1150. De plaats ligt aan de rivier de Vecht, in die tijd een belangrijke vaarroute. Weesp maakt dan deel uit van het bisdom Utrecht. Het heeft, gelegen op de grens van Utrecht en Holland een grote strategische waarde en heeft daar ook flink onder te lijden. De omstreken stad wordt, na enkele keren van 'eigenaar' gewisseld te zijn, in 1317 definitief Hollands gebied. Daarna ontwikkelt zij zich in snel tempo tot handels- en bestuurscentrum van de streek. Graaf Willem V van Holland erkent het belang van Weesp en verleent de plaats in 1355 stadsrechten.

In 1672 wordt Weesp belegerd door de Fransen. Als de dreiging afgewend is, wordt besloten om van Weesp een echte vestingstad te maken. Samen met Naarden zou Weesp de stad Amsterdam aan de zuidflank moeten beschermen. Allereerst wordt er een gracht gegraven, waardoor een eiland in de Vecht ontstaat: de Ossenmarkt. De vestingplannen omvatten verder acht bolwerken, waarvan er vier gerealiseerd worden, twee op het eiland en twee aan de zuidkant van de oude stad. De overige vier zijn wel ontworpen maar, waarschijnlijk door geldgebrek, nooit aangelegd. Twee singels markeren nu nog de plaats waar ze zouden komen. De structuur van de stad, zoals die aan het einde van de zeventiende eeuw tot stand kwam, is nog steeds duidelijk te herkennen. Het centrum van Weesp is dan ook een beschermd stadsgezicht.

2.2 Kengetallen

1. Samenstelling gemeente Weesp

Samenstelling	Aantal
Aantal inwoners (per aug. 2007)	17.553
Oppervlakte	2188 ha

2. Aantal monumenten

Soort	Aantal
Rijksmonumenten volgens opgave gemeente ²	189
Rijksmonumenten volgens opgave RACM ²	188
Rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten	1
Gemeentelijke stads- en dorpsgezichten	0
Provinciale monumenten	0
Gemeentelijke monumenten	103

4. Financiële gegevens op jaarbasis

Soort	Bedrag
Bijdrage Rijk (budgetten 2007-2011)	
Gereserveerde BRRM-bijdrage voor:	
• 2007	€ 44.198
• 2008	€ 26.476
• 2009	€ 26.099
• 2010	€ 0
• 2011	€ 0
Eigen middelen (op jaarbasis 2008)	
• t.b.v. instandhouding gemeentelijke monumenten	€ 68.067
• t.b.v. instandhouding rijksmonumenten	€ 0
• overige middelen (excl. fte), bijvoorbeeld t.b.v. Open Monumentendag, educatie	€ 0

² Het verschil in aantal rijksmonumenten volgens opgave van de gemeente en die van de RACM heeft te maken met een andere manier van tellen. De RACM telt complexen als één monument en gemeenten vaak niet.

2.3 Actoren

A. Gemeente

Soort	Aantal
Aantal fte's beleidsmatig	0,2
Aantal fte's uitvoerend (begeleiding, vergunningen, handhaving)	0,8
Overige	0

De gemeente Weesp kent een organisatiestructuur met drie afdelingen (Publiekszaken, Middelen, Beheer en Beleid). Monumentenzorg is ondergebracht bij het Team Vergunningen onder de afdeling Publiekszaken.

Er is een vacature voor de functie van monumentenambtenaar sinds 1 februari 2008. De gemeente neemt zich voor in september 2008 de werving van een nieuwe full-time functionaris te starten. In de tussenliggende periode worden de monumentenzaken behartigd door de Teamleider Vergunningen, die in deze functie pas kort werkzaam is in Weesp (per 1 februari 2008).

Bestuurlijk ressorteert de monumentenzorg onder de portefeuille van de wethouder die ook o.a. toerisme, cultuur en recreatie en stadsbeheer onder zijn hoede heeft, naast sociale zaken, economische zaken en maatschappelijke dienstverlening.

B. Adviescommissie

De gemeente kent een gecombineerde Welstands/Monumentencommissie, die in sommige stukken 'Welstandscommissie' wordt genoemd. Deze commissie is de bij wet verplichte adviescommissie op het gebied van de monumentenzorg.

De commissie is samengesteld uit drie leden, van wie twee leden deskundig zijn op het gebied van architectuur, ruimtelijke kwaliteit dan wel cultuurhistorie.

Omdat de commissie ook als Welstandscommissie fungeert, moeten ook twee van de drie leden beschikken over deskundigheid op het gebied van welstand.

C. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De RACM adviseert de gemeente over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten en ingrepen in het beschermde stads- of dorpsgezicht.

D. Stichtingen en Verenigingen

In Weesp is een overkoepelende vereniging actief op het gebied van plaatselijke geschiedenis en cultureel erfgoed, te weten de Historische Kring Weesp. Met een vertegenwoordiging van deze Kring heeft de Erfgoedinspectie een gesprek gehad. Daarnaast is de Historische Maatschap Ossenmarkt actief en is er de Stichting MEGA (Militair Erfgoed Groot-Amsterdam) die zich bezighoudt met de Stelling van Amsterdam, waarvan Weesp deel uitmaakt. Tijdens het inspectiebezoek is niet met deze twee partijen gesproken.

E. Eigenaren, architecten en aannemers

Eigenaren zijn als eerste verantwoordelijk voor de instandhouding van hun eigen rijksmonument. Zij onderhouden het object en maken plannen voor de restauraties, die meestal door architect en aannemer worden geconcretiseerd en uitgevoerd.

In het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (bijlage 2) zijn kwaliteitskenmerken en indicatoren aangegeven. Hieronder wordt per domein ingegaan op deze kwaliteitskenmerken en indicatoren in de gemeente Weesp.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek komt de inspectie tot de hieronder genoemde bevindingen (zie ook hoofdstuk 1 over de opzet van het onderzoek). Daar waar de inspectie het nodig vindt, worden aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen komen voort uit de bevindingen en hebben als doel een accent te leggen op de meest in het oog springende zaken die mogelijk voor verbetering vatbaar zijn. Op basis van dit rapport vraagt de Erfgoedinspectie aan de gemeente - en daar waar nodig andere betrokkenen - om een reactie te geven op deze aanbevelingen.

3.1 Domein resultaten

Vraagstelling: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

Dit domein gaat in op de vraag of de beschermde waarden sinds de aanwijzing, op aanvaardbaar niveau zijn behouden. Daarbij gaat het erom of de monumenten in goede staat verkeren en of er een visie op instandhouding is, die is gericht op de waarden van het monument. Van belang daarbij is of de subsidies en financiële regelingen de instandhouding en restauratie stimuleren. Anderzijds wordt bij dit domein gekeken of voor de restauratie en/of wijziging een deugdelijk plan is opgesteld en of dit op de juiste wijze is uitgevoerd.

Beschermde waarden

Op basis van de bestudeerde documenten, de rondgang door de stad en bezoeken aan zes geselecteerde rijksmonumenten, komt de Erfgoedinspectie tot de conclusie dat het matig gesteld is met de instandhouding van rijksmonumenten in Weesp.

Het lijkt er op het eerste gezicht op dat de beschermde waarden van de rijksmonumenten in Weesp redelijk zijn behouden. Dit is voornamelijk te danken aan eigenaren van de monumenten die het belang inzien van de historische waarde van hun bezit.

De gemeente pakt haar bestuurlijke verantwoordelijkheid conform artikel 16 van de Monumentenwet 1988 in het begeleiden van restauraties en verbouwingen van rijksmonumenten echter onvoldoende op. Het risico is groot dat hierdoor beschermde waarden verloren gaan.

Bij een flink aantal monumenten is sprake van instandhouding op een wijze, die de staat van de panden niet ten goede komt. Het betreft het te hard schoonmaken van bakstenen gevels en het ondeskundig herstel van voegwerk na zulke reinigingswerkzaamheden.

Technisch gezien is het materiaal daardoor veel zwakker geworden, met risico's van verkeerde vochthuishouding.

Bij een historisch belangwekkend pand dat gezien is op de rondgang door Weesp, is geconstateerd dat de gemeente zich hier te weinig pro-actief opstelt en de cultuurhistorische waarden onvoldoende aandacht geeft bij de besluitvorming.

Visie op instandhouding

Van de in het kader van de 'reality check' bezochte monumenten zijn de eigenaren zich wel bewust van de cultuurhistorische waarden. Men voelt zich in het algemeen verantwoordelijk voor de instandhouding van het bezit, maar weet niet in alle gevallen hoe om te gaan met de instandhouding van het monument. De eigenaren worden daarin door de gemeente nauwelijks ondersteund. Over behoud en beheer van het monumentale eigendom wordt niet altijd goed nagedacht.

Restauratie en/of wijziging

Bij vier van de zes bezochte objecten is geconstateerd dat vergunningen zijn afgegeven op basis van onvoldoende gefundeerde plannen. Vaak werd pas tijdens de restauratiewerkzaamheden bepaald hoe men de uitvoering ter hand zou nemen. Dat pragmatisme de overhand heeft boven onderbouwde wijzigingsvoorstellen, is niet verbazingwekkend. Van begeleiding namens de gemeente is nauwelijks sprake. De restauraties van de bezochte panden zijn nauwelijks gestimuleerd door subsidies. Slechts in een enkel geval werd de eigenaar door de gemeente gewezen op financiële mogelijkheden, bij twee objecten hebben de eigenaren zelf alles uitgezocht over leningen en fiscale mogelijkheden, en in enkele andere gevallen bleek financiering niet direct nodig.

De gemeente heeft inmiddels een bouwkundig adviesbureau ingeschakeld om de stand van zaken m.b.t. monumenten te inventariseren in Weesp; dit bureau voert ook in opdracht van de gemeente gesprekken met monumenteneigenaren bij de start van een restauratie en/of wijziging van hun bezit.

3.2 Domein effectiviteit

Vraagstelling: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces bij onder andere vergunningverlening. In de eerste plaats is het van belang dat ten behoeve van de instandhouding van monumenten voldoende kennis aanwezig is bij de overheid en bij de initiatiefnemer en zijn architect en dat deze kennis adequaat wordt toegepast. Daarnaast wordt ingegaan op diverse vormen van cultuurhistorisch onderzoek ten behoeve van restauraties. De kwaliteit van de diverse adviezen, de vergunningen en de besluitvorming wordt getoetst en tenslotte is het handhavingsbeleid van belang.

Onderzoek

De gemeente Weesp heeft in haar monumentenverordening, die in 2006 is geactualiseerd, bepaald dat bij restauratieplannen bouwhistorisch onderzoek verplicht gesteld kan worden. In de praktijk wordt met dit onderdeel uit de monumentenverordening niet gewerkt. De gemeente vraagt bij ingrepen van enige omvang geen bouwhistorisch onderzoek en stimuleert niet dat eigenaren en architecten bouwhistorisch onderzoek ter hand nemen. Daardoor komt het voor dat plannen blijven steken in oppervlakkige en slechts op wooncomfort gerichte werkzaamheden. In twee van de zes bezochte objecten is dit expliciet aan de orde.

Slechts bij een van de zes objecten is onderzoek verricht voorafgaand aan de planvorming, maar dit is geheel op initiatief van de eigenaren zelf verricht. Bij dit project is ook tijdens de werkzaamheden nader onderzoek verricht. Het feit dat hier onderzoek is verricht is te danken aan de gefundeerde visie van de eigenaren van dit pand zelf. Ook zijn de resultaten verwerkt in het plan.

Bij alle andere bezochte projecten is geen sprake geweest van bouw- of cultuurhistorisch onderzoek.

Aanbevelingen:

- Maak gebruik van de bepaling in de monumentenverordening om bij grotere ingrepen bouwhistorisch onderzoek te laten verrichten voordat restauratieplannen worden opgesteld.
- Stel hiervoor criteria op.

Planvorming

De plannen die worden ingediend zijn sober en geven minimale informatie. De ontvankelijkheidstoets wordt door de gemeente te lichtvaardig uitgevoerd.

In het algemeen hebben de eigenaren wel het goede voor met hun monumentaal bezit. De aanwezige cultuurhistorische waarden zijn in grote lijnen bij hen bekend en worden in ere gehouden. Maar men is onwetend over historische materialen en technieken.

Bovendien zijn niet alle eigenaren en hun architecten doordrongen van de noodzaak van goede tekeningen en plannen. Vaak wordt tijdens het werk nog nader bepaald hoe een plan verbeterd kan worden. Er wordt dan noch een nieuwe aanvraag gedaan, noch een melding van wijziging doorgegeven aan de gemeente. Doordat de gemeente de werkzaamheden ook niet adequaat begeleidt, zijn deze wijzigingen dus niet bekend.

Een extra risicofactor is dat niet veel plannen worden voorbereid door een architect, maar door aannemers. In een enkel geval zijn aannemers verantwoordelijk voor de ingediende plannen en tekeningen, waarbij eerder pragmatische dan monumentenbelangen aan de orde zijn.

Bij een van de bezochte objecten is bij de wijziging niet vanuit het monument gedacht, maar puur vanuit de functie. In het monument werd een kantoorruimte gerealiseerd op een plek die van buitenaf gezien vreemd en toevallig overkomt.

Aanbevelingen:

- Probeer zoveel mogelijk plannen te laten voorbereiden door een deskundige, bijvoorbeeld een restauratiearchitect, die zich moet laten inspireren door de cultuurhistorische waarden van het monument.
- Voer een zorgvuldige toets uit bij het ontvankelijk verklaren van restauratieplannen.
- Stel hiervoor criteria op.

Planbehandeling

Vanuit administratief en procedureel opzicht behandelt de gemeente Weesp de ingediende plannen zorgvuldig. Er zijn deugdelijke aanvraagformulieren, er wordt gezorgd voor tijdige doorzending naar de adviesorganen, en de betrokkenen krijgen ontvangstbevestigingen en worden schriftelijk op de hoogte gesteld van de besluiten.

Inhoudelijke deskundigheid op het gebied van monumentenzorg is niet aanwezig. De gemeente leunt zwaar op de deskundigheid van de adviesorganen.

De wettelijke termijnen worden goed in acht genomen. De inspectie heeft niet geconstateerd dat er vergunningen van rechtswege zijn verleend.

Aanbeveling:

Zorg voor deskundige begeleiding en behandeling van restauratieplannen.

Advisering

1. Monumentencommissie

De gemeente Weesp beschikt over een geïntegreerde welstands- en monumentencommissie waarin voldoende deskundigheid aanwezig is op het gebied van restauratietechniek en architectuurgeschiedenis. Deze aspecten worden behartigd door twee architecten die een behoorlijke kennis van cultuurgeschiedenis bezitten.

Doordat dit toevallig aan deze twee leden verbonden is, ontstaat een risico wanneer zij worden vervangen door nieuwe leden, die deze cultuurhistorische kennis niet automatisch met zich meedragen.

De commissie gaat door het leven als 'welstandscommissie'. Deze naam geeft verwarring, omdat in naam van het welstand ook monumentenvergunningen worden gegeven. Er wordt in de verslagen van de commissie geen onderscheid gemaakt tussen welstands- en

monumentenadviezen. Eigenaren van monumenten geven aan deze situatie niet helder te vinden.

De commissie werkt redelijk professioneel, volgens de Monumentenverordening Gemeente Weesp: er zijn duidelijke verslagen van de vergaderingen, waarin de panden afzonderlijk zijn benoemd. Er is een onafhankelijke voorzitter.

De adviezen zijn deskundig uitgebracht, maar wel sober en niet adequaat geformuleerd.

Er zijn geen jaarverslagen over het aspect monumentenzorg aangetroffen. De verordening op de commissie spreekt over de mogelijkheid om in het jaarverslag aanbevelingen te doen ten aanzien van het gemeentelijke ruimtelijke kwaliteitsbeleid. Van deze mogelijkheid om het beleid te voeden met adviezen en informatie op het gebied van monumentenzorg en cultuurhistorie wordt geen gebruik gemaakt.

De commissie heeft geen overleg met de bestuurder. De gemeente koppelt de genomen besluiten niet terug naar de commissie.

De commissie werkt niet met criteria, terwijl de gemeente wel een Leidraad heeft vastgesteld waarin gedetailleerd opgesomd is hoe om te gaan met monumenten. Noch de gemeente noch de commissie bleken tijdens de inspectie op de hoogte te zijn van deze bestaande criteria.

Aanbevelingen:

- Draag zorg voor een jaarverslag waarin de behandelde plannen aan bod komen.
- Gebruik het jaarverslag om beleidsadviezen uit te brengen.
- Neem kennis van en gebruik de criteria die door de gemeente zijn vastgesteld om de plannen inhoudelijk te beoordelen.
- Zorg voor een adequate onderbouwing van de adviezen.
- Laat in de naam van de commissie steeds tot uiting komen dat deze ook adviseert over monumentenvergunningen.
- Organiseer structureel overleg tussen commissie en gemeente.

2. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De RACM adviseert professioneel en helder. De dienst brengt deskundige adviezen uit aan de gemeente.

Bij een van de onderzochte objecten was de RACM uitgegaan van een verkeerd dossier.

Voor het belendende pand (waar dit dossier over ging) was al eerder een vergunningaanvraag behandeld. Omdat de panden onderdeel uitmaken van een groter industrieel complex en zodoende een eenheid vormen, was dit in het onderhavige geval niet bezwaarlijk.

De consultants van de RACM die Weesp in hun portefeuille hebben, maken zich zorgen over de deskundigheid van de gemeente. Tijdens de inspectie is gebleken dat de gemeente

de adviezen van de RACM louter technisch opvat en gebruikt, maar deze niet echt gebruikt om een eigen monumentenvisie te ontwikkelen.

Zo heeft over een belangwekkend historisch pand de RACM eigener beweging een bouwhistorisch onderzoek uitgebracht dat niet gebruikt is door de gemeente.

Daar staat tegenover dat de gemeente van mening is dat de RACM in achtereenvolgende adviezen over hetzelfde object niet consistent adviseert, bijvoorbeeld in geval van mogelijkheden van hergebruik van een monument.

Er is geen structureel ambtelijk of bestuurlijk overleg met de gemeente, terwijl daartoe wel alle aanleiding bestaat.

De RACM krijgt niet in alle gevallen de genomen besluiten in afschrift toegestuurd, terwijl dit wel een wettelijk vereiste is.

Aanbevelingen:

- Organiseer structureel overleg tussen RACM en gemeente over monumentenbeleid, herbestemmingsvraagstukken en vergunningaanvragen
- Verstrek afschriften van genomen besluiten aan de adviesorganen, zodat deze de uitvoeringspraktijk kunnen toetsen aan hun inhoudelijke adviezen.

Besluit

De besluiten zijn correct geformuleerd, bevatten de juiste verwijzingen naar de stappen in de procedure en naar de geleverde adviezen. Er is rekening gehouden met de adviezen; in vrijwel alle gevallen worden deze opgevolgd.

In één kwestie is het gerichte advies van de RACM, voorzien van bouwhistorische onderbouwing, ter zijde gelegd omdat de gemeente de cultuurhistorische belangen onvoldoende heeft afgewogen tegen andere belangen.

De motivering bij het besluit te nemen is niet altijd aangegeven, maar er wordt verwezen naar de inhoud van de adviezen.

Uitvoering

De uitvoering van de monumentenzorg laat ernstig te wensen over. De gemeente begeleidt de restauraties niet. Bij geen van de onderzochte objecten is sprake geweest van adequate begeleiding tijdens het bouwproces. De gemeente is niet op de hoogte van de vorderingen tijdens de bouwprocessen.

In een enkel geval is de bouw stilgelegd omdat daar niet aan de voorwaarden van de vergunning werd voldaan.

De in de vergunningen genoemde werkzaamheden worden wel uitgevoerd zoals ze zijn voorgenomen, maar daarnaast wordt er ook veel tijdens de uitvoering bedacht en uitgevoerd, zonder dat deze werkzaamheden gerelateerd zijn aan het goedgekeurde plan. Er wordt door de uitvoerende partijen niet teruggekoppeld met de gemeente.

In veel gevallen wordt de uitvoering niet begeleid door de architect die het plan getekend heeft. Ook de gemeente heeft niet in de gaten wat er tijdens de verbouwing plaatsvindt. Dit heeft in enkele gevallen geleid tot verlies van cultuurhistorische waarden. Het risico dat dit vaker gebeurt dan door de inspectie is waargenomen is niet denkbeeldig. Deze indruk is tijdens de rondgang bevestigd.

In een geval werd tijdens de uitvoering een nieuwe tussenmuur zodanig aangebracht dat deze niet aansloot op de bestaande muurdam tussen twee vensters, maar door een meetfout op het glas van een van de vensters uitkwam.

Bij redelijk veel monumenten is een wijze van instandhouding aan de orde, die haaks staat op technisch zorgvuldig beheer. Zo worden veel historische panden met bakstenen gevels gereinigd op een brute manier. De bakstenen worden veelal te hard gestraald en verliezen daarmee hun beschermende oppervlakte (patina). Technisch gezien wordt het materiaal daardoor veel zwakker, met risico's van verkeerde vochthuishouding en zwamvorming aan de binnenzijde van het pand. Dit effect wordt nog eens versterkt door ondeskundig herstel van voegwerk na de reinigingswerkzaamheden. Nieuwe voegen worden met te harde cement aangebracht, soms met een knipvorm die voorbij de steen steekt, waardoor ook de waterhuishouding wordt ontregeld.

De RACM heeft brochures ontwikkeld over allerlei restauratietechnische onderwerpen, zoals over gevelreiniging en het gebruik van kalkmortel. Deze zijn niet bekend bij de gemeente, en worden dus ook niet aan de eigenaren verstrekt.

Aanbevelingen:

- begeleid de restauratieprojecten tijdens de uitvoering op een adequate manier
- neem, indien zich tijdens de werkzaamheden nieuwe wijzigingen worden uitgevoerd, besluiten over stillegging en indiening van nieuwe tekeningen
- formuleer beleid op het gebied van instandhouding van monumenten, in het bijzonder op het gebied van gevelreiniging
- maak gebruik van bestaande informatiebrochures over instandhouding van monumenten en technische consequenties.

Beheer en onderhoud

Op het eerste gezicht lijken de meeste monumenten in Weesp goed te worden beheerd en onderhouden. Bij nadere beschouwing valt echter op dat er rigoureuze ingrepen hebben plaatsgevonden die een aantal monumenten onherstelbaar hebben vernield. Bij het kopje uitvoering is dit probleem beschreven.

Bij enkele van de bezochte objecten is het beheer in goede handen, omdat het daar eigenaren betreft die historisch besef hebben voor hun historisch belangrijk bezit. In twee

gevallen zijn de eigenaren zelfs meer thuis in de monumentenwereld en restauratieopvattingen dan de architect of de gemeente.

Aanbeveling:

Zorg voor een goede informatievoorziening aan eigenaren van monumenten over een juist beheer van hun monumentale bezit.

3.3 Domein waarborg

Vraagstelling: De zorg voor de monumenten is verzekerd

Bij dit domein gaat het erom of de monumentenzorg binnen de gemeente goed is ingebed. Heeft de gemeente voldoende kennis in huis of kan ze in ieder geval beoordelen wanneer ze advies moet inwinnen. Zijn er een monumentennota en monumentenverordening aanwezig en zijn de monumenten opgenomen in vigerende bestemmingsplannen. Daarnaast is het van belang dat de gemeente zorgt voor een goede informatieoverdracht en oog heeft voor de maatschappelijke meerwaarden van monumenten. Ten slotte wordt de schriftelijke verantwoording en daarmee de documentatie getoetst en wordt gekeken naar de aanwezigheid van kwaliteitszorg.

Kennis

De gemeente Weesp beschikt niet over kennis op het gebied van monumentenzorg en cultuurhistorie. Er is sprake van frequente wisselingen in het ambtelijk apparaat, en de huidige ambtenaar die verantwoordelijk zou moeten zijn voor de monumentenzorg is nog maar enkele maanden actief op dit werkveld. Deze wordt hierop voorlopig nog niet ingezet en heeft bovendien geen kennis op dit gebied.

Behalve op het gebied van cultuurhistorie is ook geen restauratietechnische kennis aanwezig. De aanwezige bouwtechnische kennis is algemeen van aard, maar zeker niet toegesneden op restauraties van monumenten.

De gemeente Weesp is goed op de hoogte van de procedures en op dit gebied is kennis aanwezig. Wat wet- en regelgeving en financiële mogelijkheden (zoals subsidies en laagrentende leningen) betreft, moet de kennis gedeeltelijk nog worden opgedaan. Dit is gemakkelijker te verwerven dan de inhoudelijke deskundigheid die nodig is om de monumentenzorg op een goede manier te bedienen. Scholing op dit gebied wordt node gemist.

Aanbevelingen:

- zorg voor een inhoudelijk deskundige ambtelijke ondersteuning ten behoeve van monumentenzorg en cultuurhistorie
- maak het door middel van een opleidingsplan mogelijk dat in het gemeentelijk apparaat kennis en deskundigheid op het gebied van cultuurhistorie ontwikkeld kan worden

Toezicht en handhaving

De Erfgoedinspectie constateert dat de gemeente de restauratieprojecten niet of nauwelijks volgt. Zij gaat niet langs bij de restauratieprojecten en er vindt daardoor geen toezicht op de werkzaamheden plaats. Van handhaving is zeker geen sprake.

Bij een van de zes objecten heeft overigens wel enige mate van toezicht plaatsgevonden en dit heeft geresulteerd in stillegging en overleg met de eigenaar. De eigenaar in kwestie toonde zich achteraf gelukkig met deze ingreep omdat deze zelf ook niet tevreden was met het werk dat werd verricht door de aannemer.

Informatieoverdracht

Op de website van de gemeente staat enige informatie over de monumentenzorg in Weesp, m.n. over (landelijke) subsidieregelingen en over vergunningprocedures.

Uit de gesprekken met de eigenaren van de zes uitgezochte objecten blijkt echter dat deze informatie niet bekend is. De gemeente weet zelf ook niet of deze digitale informatie actueel is.

De gemeente stelt zich niet pro-actief op naar eigenaren en bevolking, maar reageert alleen op (procedurele) vragen van eigenaren.

Intern is er geen sprake van informatieoverdracht, er is op het moment dat de inspectie plaatsvond niemand binnen de gemeentelijke organisatie die bekend is met monumentenzorg of cultuurhistorie.

Aanbevelingen:

- zorg voor een adequate en duidelijke informatieoverdracht aan eigenaren van monumenten en aan betrokkenen vanuit een pro-actieve opstelling
- ontwikkel beleid op het gebied van interne en externe informatieoverdracht met als doel de verwerving en vergroting van dragvlak bij betrokkenen

Documentatie

De bestudeerde dossiers van de zes bezochte objecten, waren zeer onvolledig. In de dossiers ontbraken vaak essentiële stukken zoals de adviezen van de RACM, soms van de commissie. Ook de vergunningen zijn niet altijd aanwezig en de tekeningen zijn incompleet. Er is geen sprake van revisietekeningen, terwijl bij de objectbezoeken geconstateerd is dat de werkzaamheden soms verder zijn gegaan dan de tekeningen op basis waarvan vergunningen zijn verleend.

De dossiers zijn bovendien onduidelijk ingericht.

Aanbeveling:

Zorg voor duidelijk ingerichte en complete dossiers

Beleid

Ondanks het feit dat er recent nog verschillende beleidsstukken zijn vastgesteld die kunnen dienen als basis voor een monumentenbeleid (zoals een actuele subsidieverordening uit 2008, een monumentenverordening uit 2006 en een notitie Leidraad en Uitvoeringsvoorschriften bij herstel en restauratiewerkzaamheden aan monumenten) wordt er geen monumentenbeleid gevoerd in Weesp.

De gemeente Weesp heeft geen actuele beleidsnota op het gebied van monumentenzorg. De Welstandsnota houdt enigszins rekening met cultuurhistorische waarden.

De genoemde beleidsstukken zijn binnen de gemeente zelf niet bekend en er wordt niet naar gehandeld. De genoemde Leidraad is een uitstekende notitie, aan de hand waarvan restauratieplannen kunnen worden getoetst en de uitvoering kan worden begeleid, maar deze wordt niet gebruikt. Omdat deze niet bekend is en niet wordt gehanteerd, is het een los stuk.

De Erfgoedinspectie maakt zich zorgen over het feit dat er geen sprake is van beleid, terwijl er stukken in de kast liggen waaruit dergelijk beleid kan worden gedestilleerd.

Ook constateert zij daadkracht te wensen overlaat om tot gefundeerd monumentenbeleid te komen; er is onvoldoende draagvlak om daadwerkelijk besluiten te durven nemen ten gunste van behoud van cultureel erfgoed.

Aanbeveling:

- formuleer een beleidsnota met gebruikmaking van de al vastgestelde notities en verordeningen
- stel het belang van een adequate monumentenzorg bestuurlijk vast en handel daarnaar

Herbestemming van monumenten krijgt te weinig aandacht in Weesp. Actueel is de problematiek van nieuwe functies voor kerkgebouwen. Een kerkgebouw dat leeg komt schijnt zelfs akoestisch gebouwd te zijn als stadsgehoorzaal. Binnen de gemeenschap leven verschillende ideeën over de omgang met monumenten, maar deze mogelijkheden worden door de gemeente niet onderzocht. Het ontbreken van beleid is hier debet aan, maar ook speelt het gemis aan gevoel voor een pro-actieve monumentenzorg een rol.

Kwaliteitszorg

De processen en het beleid rond monumentenzorg worden niet systematisch met alle betrokken partijen geëvalueerd. Er wordt niet gericht gewerkt aan het continue verbeteren van de kwaliteit.

Maatschappelijke meerwaarde

In Weesp wordt actief omgegaan met de waarden die de monumenten kunnen vertegenwoordigen in de educatieve of toeristische sfeer. Er zijn echter weinig concrete en aantoonbare programma's voor het betrekken van de jeugd bij de plaatselijke historie of folders en brochures die het vertoeven in Weesp kunnen veraangenaamen. Er zijn ook geen gemeentelijke budgetten voor dit doel.

Toeristisch zijn er zeker kansen (ligging aan de Vecht, molens, verdedigingswerken die deel uitmaken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, een compact binnenstedelijk gebied), maar die kunnen nog beter worden benut.

Bij de afwegingen tussen cultuurhistorie en economische argumenten heeft het gemeentebestuur de neiging om de tweede invalshoek te laten prevaleren. Het feit dat er bijvoorbeeld geen gebruik is gemaakt van een door de RACM verricht onderzoek naar de mogelijkheden van een strategisch gelegen en cultuurhistorisch belangwekkend pand, is een zorgelijke ontwikkeling, die helaas exemplarisch lijkt te zijn voor de monumentenzorg in Weesp.

Aanbeveling:

Vergroot de aandacht en het draagvlak voor cultuurhistorie onder de bevolking door de relatie tussen cultuurhistorie en beleidsterreinen als educatie, toerisme en economie te versterken.

Naar aanleiding van de bevindingen komt de Erfgoedinspectie tot de volgende samenvattende conclusies.

De Erfgoedinspectie constateert dat het met de monumentenzorg in Weesp niet goed is gesteld. Aan de kwaliteitskenmerken uit het domein Resultaten (*de monumenten worden zorgvuldig in stand gehouden*) wordt matig voldaan, wat het domein Effectiviteit (*het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig*) betreft scoort de gemeente positief op de procedurele onderdelen. De aspecten die onderdeel zijn van het domein Waarborg (*de zorg voor monumenten is verzekerd*) worden zonder uitzondering negatief beoordeeld.

Monumentenzorg in Weesp ondervindt hinder van onoordeelkundige behandeling. Door frequente wisselingen in de organisatie is er geen adequate inbedding van en aandacht voor de monumenten. Daardoor heeft de monumentenzorg geen structurele plaats in de gemeente, hoewel het aantal monumenten en de ligging van het stadje aan de Vecht daartoe alle aanleiding toe geeft.

Positief wordt gewaardeerd dat de meeste eigenaren wel gevoel hebben voor cultuurhistorie. Zij zijn enthousiast maar worden niet deskundig begeleid of ondersteund door de gemeente.

De behandeling van ingediende restauratieplannen gebeurt correct, maar zuiver procedureel. Er is geen deskundigheid in huis om de plannen inhoudelijk te toetsen. De gemeente moet het voornamelijk hebben van de deskundigheid van de RACM en van de eigen monumentencommissie. Deze adviesorganen verrichten hun taak correct en op inhoudelijke grondslag, en zijn zorgvuldig in hun werkwijze.

De gemeente maakt echter te weinig gebruik van deze inhoudelijke ondersteuning, hetgeen onder andere blijkt uit het niet ter harte nemen van een bouwhistorisch advies over een belangwekkend pand in de binnenstad. Daarnaast moet zij zelf ook een zekere mate van deskundigheid in huis hebben om de processen inhoudelijk te begeleiden.

De gemeente neemt haar taken onvoldoende op waar het gaat om begeleiding van restauratieprojecten. Er vindt nauwelijks toezicht plaats.

Zorgelijk is de situatie waarbij woonhuispanden worden gereinigd door de hun bakstenen gevels te stralen en te harde cement te gebruiken voor het voegwerk. Daardoor gaat de kwaliteit van het materiaal dusdanig achteruit dat sprake is van onoordeelkundige instandhouding.

Maar ook bij de wijzigingen die de monumenten ondergaan, is geen toezicht aanwezig. Daardoor worden werkzaamheden die een aantasting inhouden van de cultuurhistorische waarden, niet gezien en zodoende toegelaten.

Het is nodig dat eigenaren deskundig worden voorgelicht en begeleid in het voortraject en tijdens de uitvoering, en dat er toezicht wordt ingericht op het gebied van de monumentenzorg.

Het bevreemdt de Erfgoedinspectie zeer dat er beleidsstukken zijn vastgesteld door de gemeenteraad, die onvoldoende worden gebruikt. Dergelijke notities, zoals de 'Leidraad Uitvoeringsvoorschriften bij herstel- en restauratiewerkzaamheden', kunnen het werk van de monumentenzorg ondersteunen. Wanneer deze niet bekend zijn en dus als dode letters in de lade liggen, is er helaas sprake van onvoldoende daadkracht.

Samenvattend overzicht van de aanbevelingen:

Beleid:

- formuleer een beleidsnota met gebruikmaking van de al vastgestelde notities en verordeningen
- stel het belang van een adequate monumentenzorg bestuurlijk vast en handel daarnaar

Kennis en deskundigheid:

- zorg voor een inhoudelijk deskundige ambtelijke ondersteuning ten behoeve van monumentenzorg en cultuurhistorie
- maak het door middel van een opleidingsplan mogelijk dat in het gemeentelijk apparaat kennis en deskundigheid op het gebied van cultuurhistorie ontwikkeld kan worden

Begeleiding en uitvoering:

- Probeer zoveel mogelijk plannen te laten voorbereiden door een deskundige, bijvoorbeeld een restauratiearchitect, die zich moet laten inspireren door de cultuurhistorische waarden van het monument.
- Maak gebruik van de bepaling in de monumentenverordening om bouwhistorisch onderzoek te laten verrichten voordat restauratieplannen worden opgesteld.
- Voer een zorgvuldige toets uit bij het ontvankelijk verklaren van restauratieplannen.
- Zorg voor een adequate begeleiding van de restauratieplannen, vanaf de toetsing tot en met de oplevering

Advisering:

- Neem kennis van en gebruik de criteria die door de gemeente zijn vastgesteld om de plannen inhoudelijk te beoordelen.
- Organiseer structureel overleg tussen gemeente en de adviesorganen

Communicatie:

- zorg voor een adequate en duidelijke informatieoverdracht aan eigenaren van monumenten en aan betrokkenen vanuit een pro-actieve opstelling
- ontwikkel beleid op het gebied van interne en externe informatieoverdracht met als doel de vergroting van draagvlak bij betrokkenen

Bijlage 1: Geraadpleegde documenten

Ontvangen (beleids)stukken van de gemeente:

- Welstandsnota Weesp 2004
- Monumentenverordening Weesp 2006
- Leidraad Uitvoeringsvoorschriften bij herstel- en restauratiewerkzaamheden aan monumenten, Weesp 2005
- Aanvraagformulier monumentenvergunning
- Bouwverordening hoofdstuk 9
- Organigram gemeente Weesp
- Restauratie uitvoeringsprogramma 2004 – 2009
- Subsidieverordening Stadsvernieuwing 1995
- Volumebesluit 2008 subsidieverordening stadsvernieuwing
- Divers voorlichtingsmateriaal , o.a. over de Oude Hollandse Waterlinie, de voorgenomen herindeling Gooi- en Vechtstreek, prints van gemeentelijke website en brochures RACM

Toegezonden ten behoeve van de reality checks:

- Overzicht beschikkingen m.b.t. restauraties rijksmonumenten in Weesp (per 18.02.2008)
- Bouw- en monumentenvergunningen en adviezen van welstandscommissie en RACM over de rijksmonumenten:
  - Achteromstraat 4, appartement
  - Hoogstraat 1, woonhuis (vm. brugwachterswoning)
  - Hoogstraat 19, woonhuis
  - Nieuwstraat 31, kerktoren
  - Nieuwstraat 50, woonhuis
  - Utrechtseweg 11a, molen

Bijlage 2: Waarderingskader

Inleiding

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van monumenten, heeft de Erfgoedinspectie een waarderingskader ontwikkeld. Dit is gebeurd in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt. In de waarderingskaders heeft de Erfgoedinspectie kwaliteitskenmerken opgenomen die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

Er zijn overigens verschillende soorten inspecties denkbaar naast de inspectie op de instandhouding van monumenten. Zo kan een inspectie betrekking hebben op de omgang met beschermde stads- en dorpsgezichten. Daarnaast kunnen thematische inspecties worden ingericht, met als doel een specifiek onderwerp te onderzoeken. Ook is een inspectie naar de bescherming en aanwijzing van monumenten of beschermde gezichten een voor de hand liggend onderzoek.

Toelichting op het Waarderingskader instandhouding rijksmonumenten

Deze toelichting richt zich op de gemeentelijke inspectie, voor wat betreft het onderdeel 'instandhouding'.

Een dergelijke inspectie vindt in de regel in één gemeente plaats en bestaat uit drie onderdelen: een analyse van vooraf te bestuderen documenten, een inspectiebezoek waar gesprekken met verschillende actoren plaatsvinden en het bezoeken van enkele recent gerestaureerde monumenten ter plaatse. Een inspectie wordt afgerond met het vervaardigen van een rapportage, die zal worden gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

1. Wettelijke basis

Het vertrekpunt voor de uitoefening van het toezicht wordt gevormd door de toepasselijke wet- regelgeving. Hiertoe worden in ieder geval gerekend de Algemene Wet Bestuursrecht en de Monumentenwet 1988 en verwante regelgeving. De wettelijke bepalingen zijn door de Erfgoedinspectie vertaald naar een waarderingskader, dat door haar als beoordelingsmaatstaf wordt gehanteerd. De sector Monumenten van de Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de wettelijke bepalingen voor zover ze van toepassing zijn op beschermde rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten.

NB. Archeologische monumenten vallen buiten de inspectie van de sector Monumenten; het toezicht hierop ressorteert onder de sector Archeologie van de Erfgoedinspectie.

De Monumentenwet 1988 geeft de wettelijke uitgangspunten aan voor de Erfgoedinspectie. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald hoe een procedure tot vergunningverlening moet verlopen en hoe moet worden geadviseerd over plannen.

De wet gaat uit van decentralisatie van een aantal taken en bevoegdheden naar de gemeentelijke overheid. Mede om die reden biedt de wet mogelijkheden om eigen beleid nader vorm te geven. Deze beleidsvrijheid is aanleiding voor de Erfgoedinspectie om ook andere aspecten van de monumentenzorg te onderzoeken, die van directe of indirecte invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de (zorg voor de) rijksmonumenten. Te denken valt aan hoe de monumentenzorg verankerd is in een bredere beleidsopvatting, hoe actief een gemeentebestuur de begeleiding van restauraties ter hand neemt, of hoe cultuurhistorisch onderzoek is verricht t.b.v. de opstelling van restauratieplannen.

2. Actoren en verificatoren in de inspectie

Hoewel de gemeente als gevolg van de decentralisatie een aantal taken en bevoegdheden bezit om het monumentenbeleid vorm te geven, betekent dit niet dat het gemeentebestuur de enige geïnspecteerde is in de aanpak van de Erfgoedinspectie.

De Erfgoedinspectie heeft in het waarderingsskader bij elk kwaliteitskenmerk actoren en verificatoren benoemd. Actoren zijn de partijen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering of realisatie van een bepaalde taak. Verificatoren zijn de betrokken partijen bij wie kan worden gecheckt of een actor deze taak naar behoren uitvoert.

De gemeente is wel de belangrijkste actor in de te inspecteren onderdelen, maar daarnaast spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de lokale monumentencommissie, met de rayonconsulent van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, en met historische verenigingen.

De gemeente wordt dus niet geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar als entiteit ofwel als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn (en dus 'actor' zijn).

Wat hierbij ook belangrijk is om aan te tekenen, is de duidelijke scheiding tussen 'eerstelijns' en 'tweedelijns' toezicht. Waar de sector Monumenten van de Erfgoedinspectie voornamelijk toezicht houdt vanuit de tweede lijn (toezien op de naleving van de wet door anderen), zijn in het bijzonder gemeenten verantwoordelijk voor de eerste lijn. Daarmee wordt de zorg voor juiste planbehandeling, advisering, besluitvorming en begeleiding van de uitvoering bedoeld. De Erfgoedinspectie zal deze taken niet overnemen of overdoen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de gemeente actor is in de begeleiding van de uitvoering en daarop ook zelf moet toezien en handhaven.

3. Indeling van het waarderingskader

Het kader is ingedeeld in drie zogenoemde domeinen. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten', 'effectiviteit' en 'waarborg'.

Het domein 'resultaten' gaat in op de vraag of het bestand aan rijksmonumenten zorgvuldig in stand wordt gehouden. Er wordt bijvoorbeeld beoordeeld of de waarden van de monumenten sinds de aanwijzing op aanvaardbaar niveau zijn behouden en of restauraties hebben geleid tot een verantwoord resultaat.

In het domein 'effectiviteit' wordt bekeken of het proces van instandhouding zorgvuldig en doelmatig verloopt. Daarbij is onder meer aan de orde of er cultuurhistorisch onderzoek is verricht t.b.v. een verantwoord restauratieplan, of de werkwijze bij het verlenen van vergunningen correct verloopt, inclusief advisering, en of de werkzaamheden recht doen aan de waarden van het monument.

Het domein 'waarborg' gaat in op de vraag of de zorg voor de monumenten is verzekerd, bijvoorbeeld door voldoende kennis, door de aanwezigheid van een beleidsplan, of door een juiste informatieoverdracht. Ook maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg horen bij de borging van kwaliteit en de verankering in beleidsvoornemens.

Alle 17 kwaliteitskenmerken die in deze drie domeinen zijn gegroepeerd, worden ondersteund door een of meer indicatoren.

Aan de hand van deze indicatoren worden documenten beoordeeld, worden vragen gesteld in de inspectiebezoeken en worden de te bezoeken restauratieprojecten onder ogen genomen als een soort 'reality check'.

De kwaliteitskenmerken en bijbehorende indicatoren moeten niet worden gezien als de vragenlijst die in de praktijk van de inspectie letterlijk worden toegepast.

Het is wel een kapstok voor de inspecteur, om alle gegevens die hij bij zijn onderzoeken verkrijgt te kunnen indelen en groeperen.

4. Normering

Om te kunnen beoordelen of aan een kwaliteitskenmerk wordt voldaan, worden een of meer indicatoren benoemd als 'normindicator'. Dat wil zeggen dat een kwaliteitskenmerk alleen positief kan worden beoordeeld wanneer ten minste de bevindingen over daarbij behorende normindicator positief zijn.

Dit systeem vergemakkelijkt niet alleen de beoordeling per te onderzoeken situatie, maar geeft daarnaast ook de mogelijkheid om gegevens van verschillende onderzoeken met elkaar te kunnen vergelijken.

In de rapportages van de inspectie worden de indicatoren verwoord in tekstgedeelten die, al naar gelang de lokale situatie, genuanceerd worden. Een

normindicator is een hulpmiddel voor de inspecteur om te komen tot vergelijkbare oordelen, die objectiveerbaar zijn.

NB. In dit waarderingskader zijn de normindicatoren niet vermeld omdat de Erfgoedinspectie deze nog zal uittesten in de inspecties die in 2007 en de eerste helft van 2008 worden uitgevoerd.

5. Toelichting op de drie domeinen

Monumenten zijn ooit aangewezen op grond van hun cultuurhistorische waardebeoordeling. In de Memorie van Toelichting op de Monumentenwet 1988 wordt het begrip 'cultuurhistorische waarde' omschreven als: 'de aan een bouwwerk of gebied toegekende waarde, gekenmerkt door het beeld dat is ontstaan en door het gebruik dat de mens in de loop van de geschiedenis van dat bouwwerk of dat gebied heeft gemaakt'.

Het begrip cultuurhistorische waarde' komt herhaaldelijk terug in het waarderingskader omdat de inspectie dit ziet als een van de belangrijkste achtergronden van het wezen van een monument. De inspectie richt zich vanzelfsprekend op de formele vraag of de wet wordt nageleefd door de betrokken partijen. Daarbij kan en moet de inspectie steeds uitgaan van de intrinsieke waarden van het monument zelf. Elke actie die wordt ondernomen moet gericht zijn op de instandhouding van die waarden, en moet in dat kader worden beoordeeld.

Om die reden gaat het bij het domein 'resultaten' om het behoud van de beschermde waarden, om de manier waarop een eigenaar omgaat met die waarden en om de realisatie van werkzaamheden die leiden tot een verantwoord resultaat.

De inspectie wil daarmee niet voorschrijven hoe dat moet gebeuren, maar wel wil zij toezicht kunnen houden op de uiteindelijke resultaten die door anderen worden behaald. De strekking van de Monumentenwet 1988 nodigt daartoe uit, omdat impliciet de juiste interpretatie van het vergunningstelsel hiermee aan de orde is. In het domein 'effectiviteit' zijn de meeste kwaliteitskenmerken herleidbaar tot specifieke artikelen in de wet. Toch worden ook daar kwaliteitskenmerken onderzocht die in ondersteunende zin bijdragen aan het beoogde wettelijke doel. Zo is deugdelijk onderzoek op cultuurhistorisch gebied een belangrijke voorwaarde voor het vervaardigen van een aanvaardbaar restauratieplan dat beoogt zoveel mogelijk van de beschermde waarden intact te laten. Onderdelen als 'werkwijze bij planbehandeling' en 'advisering door een monumentencommissie' zijn direct te koppelen aan specifieke wetsartikelen 11 tot en met 17.

Ook de uitvoering van de werkzaamheden moeten recht doen aan de waarden van het monument zelf. Uitvoering conform de verleende vergunning is een eerste vereiste, maar deskundige begeleiding en uitvoering zijn ook van groot belang.

Deze laatste indicatoren zijn niet wettelijk vastgelegd, maar kunnen niet los gezien worden van de bedoeling van de wet.

Tenslotte is het domein 'waarborg' het minst gelieerd aan specifieke wetsartikelen. Toch mag bijvoorbeeld een kwaliteitskenmerk over aanwezige kennis gelezen worden als een impliciete beantwoording van de strekking van de wet, namelijk om te komen tot een zorgvuldige planbehandeling en besluitvorming. Daartoe draagt ook het hebben van een beleid over monumentenzorg bij, evenals het uitvoeren van handhaving in de eerste lijn en informatieoverdracht aan eigenaren en betrokkenen. Zijdelings wordt bezien of een gemeente de documentatie voor alle betrokkenen op orde heeft en of kwaliteitszorg een onderdeel is van de manier waarop zij haar beleid tegen het licht houdt. De Erfgoedinspectie heeft niet de intentie dergelijke kwaliteitskenmerken uitputtend te toetsen, omdat daarvoor andere toezichtmogelijkheden gelden (bijvoorbeeld een accountantsdienst of een gemeentelijke Rekenkamer). Wel draagt een beeld van dergelijke aspecten bij aan een algemene beeldvorming van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse.

Samenvattend kan gesteld worden dat de lijst van kwaliteitskenmerken en daarbij behorende indicatoren een compleet overzicht vormt van wat zich in de monumentenzorg op het gebied van instandhouding allemaal afspeelt. Het waarderingskader kan daardoor wellicht overkomen als een ideale situatie, waaraan misschien maar weinigen kunnen voldoen, of als een utopisch beeld van hoe de monumentenzorg idealiter geregeld zou moeten zijn.

Het waarderingskader moet echter gezien worden als een instrument dat dient als uitgangspunt voor de inspecties, waarbij een beeld kan worden gevormd van de staat van de rijksmonumentenzorg in een bepaalde gemeente.

Door het toetsen van de monumentenzorg op de aspecten uit het kader wordt getracht een kwaliteitsverbetering van de instandhouding in de gemeente te bereiken.

Een tweede doel is het analyseren van meer algemene problemen in de monumentenzorg, die kunnen worden geconstateerd na het uitvoeren van meerdere gemeentelijke inspecties. Op de geconstateerde algemene problemen kan de inspectie vervolgens thematische onderzoeken inrichten.

Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (16 juni 2006)

DOMEIN: RESULTATEN

Deelvraag: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

BESCHERMDE WAARDEN

- R 1 De waarden van het beschermde monument zijn, sinds de aanwijzing, op aanvaardbaar niveau behouden
  - R 1.1 De redengevende omschrijving is nog van toepassing
  - R 1.2 De schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden zijn voldoende behouden

VISIE OP INSTANDHOUDING

- R 2 De eigenaar heeft een visie op instandhouding gericht op de waarden van het monument
  - R 2.1 De eigenaar voelt zich verantwoordelijk voor de instandhouding van zijn monument
  - R 2.2 De eigenaar geeft uitvoering aan zijn visie op de instandhouding van het monument
  - R 2.3 De eigenaar heeft een deugdelijk plan voor de instandhouding van het monument

RESTAURATIE EN/OF WIJZIGING

- R 3 De restauratie en/of wijziging heeft geleid tot een verantwoord resultaat
  - R 3.1 Het ingediende plan vormt voldoende basis voor een deugdelijke restauratie
  - R 3.2 De verleende vergunning regelt adequaat de op instandhouding gerichte werkzaamheden
  - R 3.3 De overheid heeft de werkzaamheden op de juiste wijze begeleid
  - R 3.4 De restauratie en/of wijziging is op de juiste wijze uitgevoerd
  - R 3.5 De uitvoering van de werkzaamheden is een bijdrage aan een juist beheer van het monument
  - R 3.6 Van de restauratie en/of wijziging van het monument is een schriftelijke verantwoording gemaakt
  - R 3.7 De subsidies en financiële regelingen hebben de instandhouding van het monument gestimuleerd

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

ONDERZOEK

- E 1 Er is deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwtechnisch gebied
  - E 1.1 Het onderzoek is voorafgaand aan de planvorming uitgevoerd
  - E 1.2 Gedurende de werkzaamheden wordt nader onderzoek verricht
  - E 1.3 Het onderzoek is deskundig en van voldoende diepgang
  - E 1.4 De resultaten van het betreffende onderzoek zijn verwerkt in het plan
  - E 1.5 De resultaten zijn vastgelegd en gedocumenteerd

PLANVORMING

- E 2 Er is een deugdelijk plan opgesteld
  - E 2.1 De initiatiefnemer heeft een ontvankelijk plan ingediend
  - E 2.2 Bij plannen van ingrijpende aard en bij plannen waar dat gewenst wordt, is vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de overheid
  - E 2.3 Het restauratieplan gaat uit van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van monumentenzorg
  - E 2.4 De werkzaamheden zijn goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd

PLANBEHANDELING

- E 3 De werkwijze bij het verlenen van vergunningen is correct
  - E 3.1 De overheid zorgt voor voldoende deskundigheid
  - E 3.2 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
  - E 3.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

ADVISERING

- E 4 De adviezen doen recht aan de waarden van het monument
  - E 4.1 De adviezen zijn deskundig
  - E 4.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
  - E 4.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
  - E 4.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

BESLUIT

- E 5 Het besluit doet recht aan de waarden van het monument
  - E 5.1 Er is rekening gehouden met de adviezen op het gebied van de monumentenzorg
  - E 5.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt
  - E 5.3 Indien voor een bepaalde restauratie geen vergunning nodig is, heeft de overheid op goede gronden tot deze beoordeling kunnen komen

UITVOERING

- E 6 De werkzaamheden doen recht aan de waarden van het monument
  - E 6.1 De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de vergunning
  - E 6.2 De werkzaamheden worden deskundig begeleid
  - E 6.3 De werkzaamheden worden deskundig uitgevoerd

BEHEER EN ONDERHOUD

- E 7 De instandhouding van het monument is voldoende gewaarborgd
  - E 7.1 Het object wordt op de juiste wijze beheerd
  - E 7.2 Het object wordt goed onderhouden
  - E 7.3 Het object wordt op de juiste wijze gebruikt

DOMEIN: WAARBORG

Deelvraag: de zorg voor de monumenten is verzekerd

KENNIS

- W 1 Er is voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen
  - W 1.1 Er is voldoende cultuurhistorische kennis
  - W 1.2 Er is voldoende restauratietechnische kennis
  - W 1.3 Er is voldoende kennis op het gebied van de subsidie- en overige financiële regelingen
  - W 1.4 Er is voldoende kennis van de betreffende wet- en regelgeving
  - W 1.5 De benodigde kennis wordt adequaat ingezet ten behoeve van alle werkzaamheden

TOEZICHT EN HANDHAVING

- W 2 De gemeente heeft een handhavingsbeleid
  - W 2.1 De gemeente houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988
  - W 2.2 De gemeente maakt haar handhavingsbeleid inzichtelijk

INFORMATIEOVERDRACHT

- W3 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg
  - W 3.1 Er is beleid op het gebied van communicatie
  - W 3.2 De continuïteit van de informatieoverdracht wordt gewaarborgd
  - W 3.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd

DOCUMENTATIE

- W 4 De documentatie op het gebied van de monumentenzorg is op orde
  - W 4.1 In het dossier zitten de relevante stukken
  - W 4.2 De gemeente houdt wijzigingen in het vergunningenregister bij
  - W 4.3 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

BELEID

- W 5 De overheden hebben een beleidsvisie voor de monumentenzorg
  - W 5.1 Er is een monumentenverordening
  - W 5.2 Er is een actueel beleidsplan voor de monumentenzorg
  - W 5.3 Het welstandsbeleid houdt rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden
  - W 5.4 Het ruimtelijk en stedelijk beleid wordt door de aanwezige monumenten (en historische structuren) geïnspireerd

KWALITEITSZORG

- W 6 Er is sprake van kwaliteitszorg voor de monumentenzorg
  - W 6.1 Het beleid en de processen worden geëvalueerd
  - W 6.2 Er wordt gericht gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

- W 7 De maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg zijn onderkend
  - W 7.1 Er is rekening gehouden met de educatieve waarde
  - W 7.2 Er is rekening gehouden met de toeristische waarde van monumenten en historische structuren
  - W 7.3 De economische waarde van de monumenten wordt op de juiste wijze afgewogen

Bijlage 3: Afkortingen

BWT	Bouw- en Woningtoezicht
BSDG	Beschermde stads- en dorpsgezichten
DCE	Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCW
FGM	Federatie Grote Monumentengemeenten
fte	fulltime equivalent
NCM	Stichting Nationaal Contact Monumenten (voorganger van de SEN)
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (voorheen RDMZ)
RDMZ	Rijksdienst voor de Monumentenzorg (een van de voorgangers van de RACM)
SEN	Stichting Erfgoed Nederland (voorheen NCM)
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Colofon

Uitgave:

Erfgoedinspectie
Hoftoren, Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, augustus 2008

Over de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlands erfgoed. Het toezicht is gericht op archeologische opgravingen, archieven bij de centrale overheid, het roerend cultureel erfgoed en onroerende monumenten.

De Erfgoedinspectie ziet erop toe dat de regels worden nageleefd en stimuleert verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed. Waar nodig treedt zij op bij incidenten en calamiteiten.

De Erfgoedinspectie valt onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De inspectie werkt onafhankelijk en stelt objectief haar bevindingen vast en rapporteert daarover. Daarnaast adviseert zij de minister over de kwaliteit en effectiviteit van de regelgeving.